

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Osvobození Holešova v roce 1945
a odbojová činnost v jeho okolí**

Tomáš Pelikán

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Milan Vyhlídal, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji tímto, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě pramenů a literatury, jež jsou uvedeny v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucímu mé práci PhDr. Milanu Vyhlídalovi, Ph.D. za cenné rady a příkladnou komunikaci, která pro mě byla během psaní klíčová. Dále patří velké díky mé rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Pozadí města v letech 1918–1939.....	11
1.1 Postoje občanů v krizovém roce 1938.....	12
1.2 Rok 1939.....	14
2 Význam odboje a partyzánských hnutí.....	15
3 Odboj v roce 1939 a Obrana národa na Holešovsku.....	16
4 Komunisté – První odbojníci na Holešovsku.....	19
4.1 Protinacistický odboj do atentátu na Reynharda Heydricha.....	19
4.2 Odboj po atentátu na Heydricha.....	20
5 Zelený kádr.....	21
5.1 Odbojová činnost.....	22
5.2 Rozbití skupiny.....	23
6 Tajná vojenská a civilní organizace.....	26
6.1 Role Jana Rolka při založení skupiny.....	26
6.2 Počátky organizace a navazování kontaktů.....	27
6.3 Význam mjr. Josefa Hübnera pro TVCO.....	29
6.4 Rok 1944 a kontakt se skupinou Clay-Eva.....	30
6.5 Gestapo zasahuje.....	35
6.6 Zapojení do 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky.....	37
7 Rok 1945 pohledem městské kroniky.....	39
8 Otázka osvobození města.....	41
8.1 Historie 1. československého armádního sboru v SSSR.....	41
8.2 Vojenská situace v roce 1945.....	43
8.3 Osvobození města Holešov.....	44
Závěr.....	47
Prameny a literatury.....	49
Seznam zkratk.....	52

Úvod

Práce se bude zabývat osvobozením města Holešova v roce 1945 a domácím odboji v jeho okolí. Pro větší přehled zde budou zmíněna léta před rokem 1945. S blížícím se koncem války můžeme pozorovat narůstající záškodnickou činnost obyvatel Protektorátu. Tato bakalářská práce si klade za cíl přiblížit osud jednoho malého moravského města a jeho obyvatel v temných letech nacistické vlády. Ačkoliv je období Protektorátu Čechy a Morava předmětem značného zájmu historiků, je zde stále prostor věnovat se tomuto krvavému období nadále. Zejména v posledních letech se stále více objevují práce zaměřené na určité období či určitou oblast, kde je stále spousta nezodpovězených otázek. Výzkum se tak může zaměřovat na některé regionální aspekty let 1939–1945.

V úvodu hodlám představit první výzkumnou otázku, která se bude týkat odbojové činnosti v okolí zmíněného města. Pro větší nastíním v první kapitole historii města v letech 1918–1939

Pro srozumitelnost této práce je nutné začít chronologicky od prvních náznaků rezistence, ať už se jedná o rezistenci aktivní či pasivní, kterou zde blíže specifikuji. Je potřeba zmínit vůbec první odbojovou skupinu na území Protektorátu, Obranu národa. Zde se pokusím stručně nastínit, jaký byl význam této skupiny a zmíním holešovské členy této organizace.

Mezi první odbojové organizace v oblasti Holešova patřila bezesporu KSČ, jelikož se strana ocitla v roce 1938 v naprosté izolaci a byla nucena přejít do ilegality. Nadále nesmí chybět skupina Zelený kádr, která patřila mezi vůbec první partyzánské skupiny v Protektorátu a našla si svou hrstku podporovatelů i v řadách občanů Holešova. I když se jedná o skupinu partyzánského rázu, je potřeba zde uvést její význam.

Základem této práce však bude místní holešovská skupina TVCO (Tajná vojenská a civilní organizace). Ta vznikla na počátku roku 1943 jako zpravodajská organizace a postupně svůj vliv rozšiřovala také do okolních obcí a měst. Skupina se do konce války dostala do kontaktu s několika jinými organizacemi. Mezi nejvýznamnější patří para skupina Clay vyslaná na území Protektorátu v dubnu 1944 z Velké Británie. Zde je potřeba přiblížit, jak došlo k navázání kontaktu, a hlavně poukázat na význam tohoto spojení.

Na konci roku 1944 se skupina rovněž setkala s 1. československou partyzánskou brigádou Jana Žižky a zapojila se do jejich řad. Zde se rovněž zaměřím na to, jak došlo k navázání spojení a jaký význam přinesla skupina TVCO této partyzánské organizaci. Jelikož to byla právě brigáda Jana Žižky, kterou můžeme v závěrečném roce války bezesporu zařadit mezi nejaktivnější partyzánské skupiny na území Moravy. Po zodpovězení těchto otázek se přesunu k druhé výzkumné otázce týkající se osvobození města.

Jako pramenný základ k této výzkumné otázce budu používat fondy města Holešova, které jsou uloženy v okresním archivu v Kroměříži pod zkratkou B-a2. Tyto fondy mi pomohou lépe pochopit dané období očima dobových archivářů jako byl František Zapletal, později od roku 1941 měl městskou kroniku na starosti Bohumil Struhala, jehož díla o komunistickém odboji na Holešovsku rovněž využiju. Ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu (VÚA-VHA) v Praze se k Holešovu a odbojové činnosti v jeho okolí vztahuje několik archiválií v rámci fondu Domácí odboj 1939–1945 (Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, která pojednává o vzniku holešovské organizace TVCO a obsahuje zprávy okolních organizací zapojených do této skupiny).

Co se týče československého odboje v letech 1939–1945, dostupné literatury zabývající se touto problematikou je velké množství. Jako svůj historický základ budu využívat práci Brandese Detlefa: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Tento německý historik se specializuje na česko-německé vztahy a jeho dílo je mezi historiky i širší veřejností kladně hodnoceno.

Hojně se budu spoléhat na detailně vypracovanou publikaci od Muzejní a Vlastivědné společnosti v Brně: *Holešov: město ve spirálách času*. Toto téměř šesti set stránkové dílo je zaměřeno na dějiny samotného města od jeho prvních zmínek v kronice až po jednadvacáté století. Autoři zde také často využívají fondy SOkA Kroměříž nejen pro své citace, ale rovněž pro grafické znázornění dobových fotografií nebo map.

Pro účely výzkumu budu často využívat autentická vyprávění členů odbojových či partyzánských skupin, například Miroslava Neumanna nebo zmíněného Bohumila Struhaly. K tomuto druhu literatury je ale na místě přistupovat obzvláště kriticky. Zejména dílo *Ve stínu hákového kříže* od Neumanna je spíše pojato jako beletrie nežli historické dílo a nejedná se o souvislé dílo organizace TVCO, ale pouze o autorovy vzpomínky z období Protektorátu. Díla Bohumila Struhaly zaměřená na komunistický odboj na Holešovsku byla naneštěstí vydána v šedesátých letech, kdy tehdejší politické klima ovlivňovalo kvalitu děl. Dále mohu zmínit například práci Antonína Bartoše a Radimíra Kuncce *Clay-Eva volá Londýn*, které popisuje Bartošovu cestu od roku 1939 až do konce války, včetně samotného výsadku a historii skupiny Clay. Podobná práce je od kolektivu okolo Jindřicha Fialy.

Dosavadní výzkum týkající se odboje na Holešovsku nebo jeho osvobození v roce 1945 je skromný. V naprosté většině se jedná pouze o vzpomínkové práce, například zmíněného Miroslava Neumanna, nebo se práce o tuto problematiku zajímají jen velmi okrajově. Mohu zde například zmínit bakalářskou práci Kristýny Julíčkové, která se zabývala Holešovem v období Protektorátu. Její práce je ovšem více zaměřena na aspekty společenského, politického a kulturního života obyvatel, než na domácí odboj či osvobození města.

Pro detailní informace o významných osobách, na které při svém bádání s jistotou narazím, mohu také využít sbírku Osvědčení podle zákona 255/1946 sb. Z VÚA-VHA, kde lze dohledat seznamy lidí, kteří v letech 1947 až 2005 zažádali o osvědčení o účasti na národním boji za osvobození v zahraničí či v rámci boje za osvobození. Tuto sbírku hodlám využít v obou výzkumných otázkách.

Druhá výzkumná otázka se bude týkat osvobozování Holešova a osvobozovacích akcí, které jsou blíže specifikovány zapojením 1. československého armádního sboru. Zde se zaměřím na to, jak došlo k samotnému zapojení do osvobozovacích akcí a do jaké míry měl 1. československý armádní sbor podíl na úspěchu ve srovnání s Rudou armádou. Zajisté je na místě zmínit, co to 1.čs. armádní sbor byl a stručně popsat jeho historii do jeho příchodu na Moravu. Dále nastíním vojenskou situaci v roce 1945 a plynule přejdu ke květnovému osvobození města.

Pro hlubší badání a pochopení tohoto problému hodlám využít již zmíněné fondy města Holešova uloženy v SOkA Kroměříži a fondy VÚA-VHA, konkrétně se bude jednat o fondy 1. čs. samostatné brigády v SSSR, SSSR – V.

Literární podklad bude tvořit dílo od Milana Kopeckého a Petra Sehnálka: *Poslední výstřely*, které se zabývá květnovými boji 1. čs. armádního sboru. Dále se obrátím na dvě velmi podobná regionální díla od Vladimíra Gardavského: *Osvobození Kroměříže*

a Kroměřížska: Duben - květen 1945 a Josefa Palíra: *Osvobození Kroměřížska Sovětskou armádou od dubna do května 1945*. Tato díla mi pomohou lépe pochopit danou situaci nejen z pohledu spojeneckých vojsk, ale také ustupujících vojsk Třetí říše. Obě díla jsou opatřena mapami s vysvětlivkami a dobovými fotografiemi.

1 Pozadí města v letech 1918–1939

*„V řadách dohody ocitají se jako uznaná válčící moc Čechoslováci, jejichž legie bojovaly v Rusku, Francii, Itálii a v Srbsku. Mezitím spěly poměry nezadržitelně k rozvratu monarchie. S dychtivostí očekávání byl okamžik, kdy národ náš stane se opět svobodným – A ten okamžik přišel.“*¹ První republika přinesla občanům nový začátek spojený s velkými změnami, jen aby o dvacet let později přihlíželi, jak jejich krajinou pochodují němečtí vojáci. Holešov byl na počátku období První republiky malé městečko zhruba s 9 500 obyvateli. Jednalo se o město s rozvíjející se kulturou, vzděláváním a se započatou érou budování a modernizací domů. Začalo nové politické období spojené s novými silnými stranami jako sociální demokraté, katolické strany, ve 30. letech podstatně zesílila také strana komunistická. Ekonomická situace města nepatřila ovšem k nejlepším. Holešov trápil od samého začátku nedostatek financí, dostal se do dluhů kvůli „nucené“ modernizaci a nárokům jeho občanů, zejména v oblasti elektrifikace, hygieny a dopravy. Problémy se ještě zhoršily v následující krizi třicátých let², která zapříčinila úpadek zdejšího dřevařského průmyslu a donutila ukončit činnost několik menších podniků. Krize se nevyhnula ani největšímu zaměstnavateli v okolí, společnosti na výrobu židlí Thonet Mundus. Krize naopak využily strany nacházející se vlevo na politickém spektru, zejména Komunistická strana Československa.³ Uvedená skutečnost měla pak v pozdějším období rozhodující vliv na strukturu a politické zaměření zdejšího odboje.

¹ Státní okresní archiv Kroměříž (dále jen SOKA Kroměříž), fond B-a2, Paměti města Holešova 1848–1918, inv. č. 26, s. 49-50.

² V městské kronice je zaznamenán rozpočet za rok 1933. Město hospodařilo se schodkem téměř 1 milion Kč, v roce 1936 to bylo už 1,24 milionu Kč. Záznamy k roku 1938 chybí.

³ KRUTILKOVÁ, Hana: Holešov v samostatné státě 1918–1939. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 567.

1.1 Postoje občanů v krizovém roce 1938

Holešov byl do počátku okupace malým moravským městečkem na hranicích Hané a Valašska. Dne 27. května 1938 se v předvečer narozenin prezidenta republiky Edvarda Beneše uspořádal lampionový průvod městem, který měl manifestovat svobodu a demokracii. Hlavní hesla průvodu byla „Na stráž“ a „Nedáme se!“. Průvod tvořilo několik tisíc občanů, kteří dychtivě provolávali národní hesla a mávali nejen lampiony, ale také státními vlajkami a standardami. Průvod završil svou cestu na náměstí, kde po vyvěšení státních symbolů promluvil například poslanec Alois Bábek z Prostějova, nebo podplukovník a zástupce velitele místní posádky František Horák. Zpívaly se vlastenecké písně, recitovaly vlastenecké básně. Na závěr zazněla hymna. Prezident Edvard Beneš následující den obdržel telegram s blahopřáním.⁴

Záříjové události roku 1938 sledoval každý občan se zatajeným dechem. Když se 21. září roznesla holešovským rozhlasem zpráva, že se československá vláda musela podrobit západním velmocem a odstoupit pohraniční okresy obývané německým obyvatelstvem, vyvolalo to velké protestní akce. „Zpráva zapůsobila na všechny vrstvy jako hromová rána.“ Po vyhlášení mobilizace 23. září národem proudí vlna nadšení. Muži spěchali ke svým útvarům, do Holešova se sjížděli záložníci ze všech končin republiky, nejvíce ze Slovenska. Holešov byl sídlem 10. hraničářského praporu, který zde přechodně pobýval od roku 1920, ale od února 1938 zde byli vojáci v pohotovosti.⁵ Nástup vojska komplikoval fakt, že se místní kasárenské budovy nacházely v rozestavěném stavu. Otázka války a míru visela ve vzduchu, úřady však nabádaly občany ke klidu. Ti se zatím pokoušeli zásobit se vším možným. Navečer 26. září Adolf Hitler pronesl svou řeč, ve kterém pokrytecky hlásal mír, ale zároveň již byl připraven na válku. Dne 30. září bylo československé veřejnosti oznámeno rozhodnutí čtyř velmocí v Mnichově. Lidé

⁴ SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 89-90.

⁵ FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Praha 2006, s. 277-278.

na veřejnosti neskrývali slzy v očích, toho dne na protest nezazněla ani žádná hudba, na mnoha místech panoval smutek. Lidé však neupadali do depresí.⁶

Po Mnichovu jedinou nadějí zůstala víra. Nezáleží na tom, zda tehdy byla oprávněná či nikoliv, a že Mnichov je stavem přechodným, a že dříve či později dojde k většímu evropskému konfliktu, ve kterém bude možno stav vytvořený Mnichovem změnit. Největší nebezpečí do okupace v březnu roku 1939 bylo, aby náš lid nepropadl úplné rezignaci. Každý ve svém oboru měl povinnost udělat vše, aby se zachovalo, co se zachovat dá. Tuto činnost nebylo možno vždy provádět normálním a legálním způsobem a nebylo se možno opírat o autoritu tehdejší vlády, která byla jednak bezmocná a jednak vystrašená. *„Tím nabyla činnost rázu ilegality, která nebyla namířena proti vládě, ale spíše proti tomu, co vláda dělat nemohla nebo si nechtěla dovolit.“*⁷

Začátkem října 1938 Morava utrpěla další ránu, když byla delimitací ustanovena nová hranice, která k Německu připojila i několik českých oblastí jako bylo Kravaňsko nebo Zábřezsko. Čas na vyklizení těchto oblastí byl pouhých pět dní, což mělo za následek stovky uprchlíků bez domova. Holešov se takřka přes noc stal místním uprchlickým centrem. Město se snažilo uprchlíky ubytovat ve školách, ale ty byly již zabrány pro vojenské úřady a nemocnice. Ihned byla podniknuta sbírka na pomoc. Běžný život v říjnových dnech byl takřka paralyzován a měl za následek bytovou krizi. Od 1. října do 31. prosince bylo na území Holešova evidováno celkem 474 uprchlíků, z nichž pouze necelá třetina měla vlastní střechu nad hlavou a tu tvořili především úředníci s rodinami.⁸

⁶ SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 92-94.

⁷ Vojenský ústřední archiv–Vojenský historický archiv Praha (dále jen VÚA–VHA), fond Domácí odboj 1939–1945 (DO), Obrana národa, inv. č. 33, s. 3.

⁸ SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 95-97.

V prosinci 1938 byla úředně rozpuštěna komunistická strana a vládním nařízením byly její mandáty ve všech samosprávných svazcích prohlášeny za neplatné. Holešovští komunisté tak byli zbaveni svých mandátů a v radě a zastupitelstvech byli zastoupeni jinými členy.⁹ Vlivem těchto okolností začali komunisté přecházet k ilegální činnosti.

1.2 Rok 1939

15. březen 1939 znamenal pro mnoho Čechů velkou tragédii a další zradu. Odstartovala se tím také vlna nevole, dokonce až nenávisti proti německým okupantům. Zhruba v půl dvanácté odpoledne se na náměstí v Holešově objevily první okupační jednotky. Starosta města, profesor Jan Šráček, vyzval radní, aby byli neustále k dispozici a čekali na velitele okupačních jednotek. Radní se cítili nejistě, měli strach a zlost. Zcela opačně se cítili holešovští Němci, kteří své „osvoboditele“ nadšeně vítali. Holešovští židé žili rovněž v nepředstavitelném strachu a nejistotě. V kronice jsou dokonce uvedeny případy sebevražd, například zastřeleného žida Kloppera či oběšené židovky Süssové. Nejspíše měli tušení, k čemu se schylovalo.¹⁰ Do konce války bylo do koncentračních táborů¹¹ odvezeno odhadem na dvě stě padesát Židů. Podle dostupných záznamů jich v Holešově po válce zůstalo pouze osmnáct.¹²

Velká část českého národa však odmítala jen nečinně přihlížet. Jedna z nich se uchýlila za hranice, aby se zde mohla přidat k boji proti Německu. Nejvýznamnější destinací se stalo Polsko, poté Francie, po její porážce pak Velká Británie. Druhá část se zapojila do domácího odboje.¹³ Protinacistické cítění bylo na Holešovsku po celou dobu války silné a toto tvrzení lze doložit činy občanů v každém roce okupace. Od drobných potyček jako slovní napadání německého obyvatelstva přes pasivní odpor v podobě šíření propagandistických letáků proti

⁹ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 97.

¹⁰ Tamtéž, s. 106-107.

¹¹ Nejčastěji místní Židé putovali do koncentračních táborů Osvětim a Terezín.

¹² KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešova vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 205-206.

¹³ NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 2.

režimu až po pozdější přímé střety partyzánských skupin s německým bezpečnostním aparátem.¹⁴

Během prvního roku okupace Holešov zažil smutnou a čekanou změnu. Byl zcela eliminován český politický a sociální život ve městě. Ekonomika města, ačkoliv i před válkou pořád stagnovala, se ihned přeměnila na válečnou výrobu pro Říši. Germanizace a český fašismus, který se zde již objevoval před rokem 1939, začal zesilovat. Nejsilněji to pocítila židovská menšina, o které jsem se již krátce zmínil. Kromě jejich systematické eliminace stojí za zmínku také zdevastování místních židovských památek jako Šachova synagoga nebo židovský hřbitov.¹⁵

2 Význam odboje a partyzánských hnutí

Problematika odboje a zejména toho protinacistického vyvolává dodnes mezi historiky velký zájem. Domácí odboj a partyzánská hnutí nesou vedle další faktorů nemalý podíl na konečné porážce Německa. Stačí zmínit vrcholnou fázi partyzánských hnutí v podobě Slovenského národního povstání, či Květnového povstání českého lidu, která přispěla ke svobodě obou zemí. Partyzáni napomohli svými akcemi mařit nacistické plány použít české země jako svou válečnou základnu pro závěrečné období války.¹⁶ Mnichovská smlouva byla 15. března 1939 jednoznačně porušena. Nic nebylo pro tento případ nachystáno. Jedna věc však byla nadevše jasná. Mnichovská dohoda přestala být závazná. Začala válka proti Německu, vedená prostředky, které v okleštěné vlasti ještě zbyly: pasivní rezistence a ilegální činnost.¹⁷ Je třeba si uvědomit, že odboj byl ve své počáteční fázi skutečně pouhým hnutím odporu

¹⁴ KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 205-206.

¹⁵ Tamtéž, s. 567.

¹⁶ GEBHART Jan, ŠIMOVICEK Ján: *Partyzáni v Československu 1941–1945*. Praha 1984, s. 7-11.

¹⁷ VÚA–VHA, fond DO, Obrana národa, inv. č. 33, s. 3.

a teprve až později přerostl v ozbrojený konflikt. Do této fáze můžeme zařadit zejména nápisy protinacistického charakteru, plakáty či letáky nebo sabotážní a diverzní činnost.¹⁸

Periodizace partyzánských hnutí by se dala shrnout do třech základních etap. První fáze trvala od června 1941 do léta 1943. To je období, ve kterém můžeme hledat začátky partyzánských hnutí. Druhá fáze trvala od léta 1943 do srpna 1944. Ta se nesla v duchu rozmachu partyzánského hnutí na českém území. Konečně třetí fáze, trvající od srpna 1944 až do května 1945. Tuto konečnou etapu považujeme za vítězství a osvobození velké části Československa Rudou armádou. Je potřeba zmínit, že tato periodizace vychází ze socialistického období z monografie Gebharta a Šimovčeka, kteří ke svému dílu používali výhradně práce a archivní fondy z šedesátých let dvacátého století, které byli nuceni interpretovat pod vlivem tehdejšího politického klimatu.¹⁹

3 Odboj v roce 1939 a Obrana národa na Holešovsku

Po převzetí moci nacisty a vyhlášení Protektorátu v březnu 1939 stála nová říšská správa před nelehkým úkolem. Více než 173 000 zaměstnanců, úředníků, poddůstojníků a důstojníků, profesionálních vojáků přišlo o svá pracovní místa z rozpuštěných ministerstev obrany, zahraničí a z odtrženého Slovenska. Došlo k likvidaci několika významných organizací, včetně politických stran. Rozpuštění a poškozování organizací jako Československé obce legionářské, Sokola aj. doslova začalo lid tlačit k odbojové činnosti. Mezi první odbojová hnutí vzniklá v roce 1939 patřila vojenská Obrana národa (ON), Politické ústředí (PÚ) a Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ).²⁰

¹⁸ VOŽDA, Gustav: *KSČ v čele národně osvobozenického boje lidu na Přerovsku*. Přerov 1965, s. 7.

¹⁹ GEBHART Jan, ŠIMOVICEK Ján: *Partyzáni v Československu 1941–1945*. Praha 1984, s. 13.

²⁰ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999, s. 65-66.

Samotná Obrana národa vznikla několik dní po okupaci, když v Praze vyhledal plk. Čeňka Kudláčka gen. Sergej Ingr, který přijel z Moravy. Jeho návrh zněl prostě. Je nutné zorganizovat celostátní odboj a znovu vybudovat armádu. Na Moravě to již začalo. Gen. Ingr podobný návrh předložil generálům Josefu Bílému a Sergeji Vojtechovskému, kteří souhlasili. Plk. Kudláčkovi nabídl funkci náčelníka štábu ON. Byla zřízena zemská velitelství v Praze a Brně. Název „Obrana národa“ navrhl gen. Bílý. Koncem tohoto roku tato „stínová ilegální armáda“ již čítala 200 praporů. Úmysl byl prostý. Předpokládalo se, že až vypukne válka, tak zbudovaná armáda zasáhne ve vhodném okamžiku a přispěje tak k porážce Hitlerova Německa. Proto bylo nutné vybudovat i spojení se zahraniční armádou, kterou měl vést prezident Edvard Beneš.²¹

ON byla první organizovanou vojenskou skupinou v celostátním měřítku, formulovala plán odboje, vybudovala podzemní armádu, zorganizovala zpravodajskou službu a co je nejvýznamnější – připravila půdu pro pozdější odbojová hnutí. I přes velké ztráty na životech, které měly značný vliv na její vývoj a činnost především v roce 1941, z ní domácí odboj personálně i technicky čerpal až do konce války. Pražské gestapo ON vnímalo následovně: „*u ON jde o tak rozvětvenou, nebezpečnou opozici za účasti nejvyšších kruhů bývalých českých důstojníků a české inteligence, která při svém odhalení zdála se být těžko uvěřitelná.*“²²

Prostor Holešova nezůstal stranou a byl začleněn do struktur ON v Olomouci. Ve městě bylo zřízeno okresní velitelství, v jehož čele stál pplk. František Horák. Jeho zástupcem byl Hubert Königsmark, později npor. Alois Křišťůfek, který i po velké vlně zatýkání z let 1939–1941 pokračoval v odbojové činnosti. Jeho osoba bude v této práci ještě několikrát zmíněna, neboť se jedná o poměrně důležitého místního odbojáře, jenž byl zapojen do více organizací.²³ Pramenný základ ke studii odbojové činnosti pplk. Františka Horáka je bohužel

²¹ VÚA–VHA, fond DO, Obrana národa, inv. č. 33, s. 6-9.

²² Tamtéž, s. 30-32.

²³ KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 207.

velice omezen. Mezi jeho nejvýznamnější čin patřilo vynesení a uschování zbraní z místních kasáren před vyklizením v roce 1939, které se údajně v létě 1942 po smrti pplk. Horáka v průběhu Heydrichiády²⁴ dostaly do rukou partyzánů. Kronika města Holešov nepravdivě uvádí, že byl pplk. Horák zatčen 31. května 1942 a 2. června 1942 zastřelen. V materiálech z VÚA-VHA se nachází i úmrtní list, který se shoduje se svědectvím jeho manželky a dcery, že byl zatčen již 30. května a popraven byl až 5. června 1942 v Kounicových kolejích v Brně. Není blíže určený způsob popravu. Jeho majetek byl ihned zabaven a manželka Krista Horáková se svými dvěma dcerami byla násilně ze svého bytu vystěhována.²⁵

V městě byly zaznamenány i drobné sabotáže. Kronika Holešova zmiňuje například incident z 16. října 1941. *„Bylo to v pátek byly na zdejším nádraží prořezány vagonové hadice. Tento sabotážní čin vyšetřovala kriminální policie, ale pachatele nezjistila.“* Kronika nám bohužel na dalších stranách nepřináší nové poznatky. Při studiu všech pravděpodobných skupin, které mohly za sabotáží stát, jsem nepřišel na žádnou, která by mohla být zodpovědná. Ani dostupná literatura se k 16. říjnu 1941 nijak nevyjadřuje. Proto je na místě otázka, zda se nejednalo o aktivitu neznámého jednotlivce. Nabízí se také možnost, že hadice byly nařezány na jiném místě a na závadu se přišlo až při běžné prohlídce.²⁶ Sabotáže na železnici totiž patřily obzvláště v letech 1939–1941 k těm nejčastějším. Německé orgány zaznamenaly na území Protektorátu 418 případů, kdy byly přeřezány brzdové spojky. V dalších letech pak lze pozorovat značný pokles, až do roku 1945, kdy bylo zaznamenáno pouze 85 případů. Opačný byl vývoj u zapálených vagonů, který vygradoval v roce 1945.²⁷

²⁴ Tehdejší tisk i rozhlas udával jako důvod jeho zatčení „schvaloval atentát“.

²⁵ VÚA–VHA, sb. Žádosti osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., Žádost Františka Horáka, č. 111 807.

²⁶ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 132.

²⁷ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999, s. 417.

4 Komunisté – První odbojáři na Holešovsku

4.1 Protinacistický odboj do atentátu na Reynharda Heydricha

Činnost KSČ na Holešovsku byla úředně pozastavena 28. prosince 1938. Tehdejší účastník událostí a kronikář Bohumil Struhala uvádí, že již v této době šlo ve městě pozorovat nárůst českého fašismu. Konkrétně jmenuje Aloise Čecha, člena městské rady Antonína Krutila a Františka Valentu, když společně založili stranu Národní obec fašistickou. Rovněž jmenovaní sympatizovali s kolaborující organizací známou jako Vlajka, která byla proslulá svými násilnými metodami.²⁸ Místní tisk začal vydávat různé články o bezvýznamnosti české země vedle Velkoněmecké říše a opěvoval nacistický režim pod vedením Adolfa Hitlera.²⁹

Za zmínku určitě stojí, že po rozpuštění KSČ se strana rozdělila na dva tábory. Zatímco více prominentní členové si mohli dovolit emigrovat, druhá část se pustila do ilegální činnosti. Začali vytvořením ilegálního Ústředního výboru (ÚV), za který byl zodpovědný Eduard Urx. ÚV byl základním kamenem, a hlavně spoj mezi nižšími krajskými a okresními buňkami, které se začaly následně formovat.³⁰

První náznaky komunistickou stranou řízeného organizovaného odboje ve městě pozorujeme na přelomu let 1938–39 v písmomalířské dílně (dnešní ulice Brigádníků č. 456), která spadala pod záštitu Moravských reklamních závodů. Firma se rovněž zabývala umístováním reklam na zdi a ploty v okolí Holešova. Nikdo z veřejnosti neměl tušení, že je zde umístěna ilegální buňka KSČ holešovského okresu a probíhá zde ilegální činnost.

²⁸ Holešovský kronikář František Zapletal, který tajně pokračoval v psaní kroniky i po vypuknutí války a své zápisky po osvobození předal archivu, uvádí, že Antonín Krutil byl zodpovědný za odstranění sochy prezidenta Osvoboditele a podílel se také na pokácení lípy Svobody nacházející se v její blízkosti. Aloise Čecha s celou jeho rodinu popisuje jako horkokrevného německého sympatizanta, který pohrdal českým národem. František Zapletal se domnívá, že organizace Vlajka by mohla být zodpovědná za požár synagogy z roku 1941. SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 120; 129. Františka Valentu jsem v kronice nalezl pouze jako osobu, která byla 7.5.1945 při osvobození města předvedena před Národní výbor a záhy propuštěna. SOkA Kroměříž, fond B-a2, Kronika města Holešova 1943–1970, inv. č. 27a, s. 43.

²⁹ STRUHALA, Bohumil: *V nerovném boji*. Holešov 1965, s. 9-10.

³⁰ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999, s. 89.

Ve skromných začátcích to bylo zejména tisknutí propagandistických letáků strany. Mezi hlavní aktéry této činnosti patřil Josef Mandřák, Ludvík Maculík, který již měl zkušenosti s přípravami ilegálních buněk a Karel Kliment, který byl rovněž jmenován novým tajemníkem ilegální KV KSČ Olomouce. Letáky byly silně protinacisticky zaměřeny. Většina obsahovala zprávy ze světového dění, jak se k nim stavěl Sovětský svaz, jaká byla situace v Protektorátu a cíle komunistické strany.³¹

4.2 Odboj po atentátu na Heydricha

Represálie K. H. Franka po atentátu na druhého nejmocnějšího muže v celé říši byly krvavé. Nacisté chtěli absolutně zdecimovat psychickou stránku národa, aby se žádná akce podobného rázu již nikdy neopakovala. Došlo k řadě zatýkání vedoucích funkcionářů jak v OV KSČ Holešově, tak rovněž v KV KSČ v Olomouci. Spojení s ÚV KSČ tak bylo až do března roku 1945 ztraceno. V roce 1942 můžeme pozorovat změnu v osvobozeneckém boji. Nesporný katalyzátor byl právě atentát na Reinharda Heydricha. Začalo se přecházet od pasivního odporu k aktivnímu. Jeden z hlavních důvodů můžeme hledat v obavě lidí před represemi ze strany nacistického aparátu. Ti tak často prchali do okolních lesů, kde se z nich postupně stávali partyzáni. Prořídle řady komunistického odboje se tak začaly zapojovat do různých partyzánských organizací. Jedna z vůbec prvních partyzánských organizací nesla název Zelený kádr. Do té se zapojili i občané z Holešova, například komunista a truhlář Leopold Prusenovský se svou ženou Marií nebo ředitel Spořitelny Alois Krišťůfek, který dříve působil v Obraně národa. Jejich činnost a osud blíže představím v následující kapitole.³²

³¹ STRUHALA, Bohumil: *V nerovném boji*. Holešov 1965, s. 10-11.

³² STRUHALA, Bohumil: *Nepokořeni a nezlomeni*. Holešov 1965, s. 3-4.

5 Zelený kádr

Skupina Zelený kádr patřila mezi vůbec první partyzánské skupiny na území Protektorátu. Byla tvořena výhradně z ilegálních pracovníků z Kroměřížska, Ostravska a Prostějovska, kteří hledali před gestapem úkryt v Hostýnských vrších. Byly zde položeny základy k ozbrojenému boji, jenž se později ukázal jako nejvíce efektivní.³³

Podnět k založení zde byl již v prvních dnech nacistické okupace v roce 1939. Hlavními osobnostmi v tomto směru byli František Vychodil a Josef Masný. Z počátku se soustředili na psaní letáků namířené proti Říši, které se snažili distribuovat do okolních obcí a měst. Postupem času tak můžeme vidět rozsáhlou síť spojenců, kteří byli zásadní pro přežití v lesích, kam se malá skupinka uchýlila na podzim 1941. Jejich základnou stala Masného chata nedaleko Chomýže. Ta se zároveň stala uprchlickým táborem pro ty, kteří utíkali před gestapem či nucenými pracemi. Na jaře 1942 se skupina spojila s „Rusavskou skupinou“, která se před rokem 1942 zdržovala v lesích okolo Bystřice pod Hostýnem a po rozbití Zeleného káдру navázala spojení s 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky, která bude blíže popsána v následujících kapitolách.³⁴

Skupině pomáhaly okolní obce, největší podporu však skupina našla v Holešově. Již jsem zmiňoval organizovanou buňku tvořenou členy ilegální KSČ, ve které působil Leopold Prusenovský, nebo Alois Křišťůfek. Oba zmiňovaní se pro skupinu angažovali vystavováním legitimací podezřelým osobám. Tuto činnost prováděl hlavně Alois Křišťůfek. Prusenovský a další osoby z Holešova v blízkosti Křišťůfka se starali o jejich distribuci na dohodnutá místa.³⁵ Mimo obvyklou pomoc šatstva a potravin jim totiž holešovští obyvatelé dodávali zbraně

³³ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 9-10.

³⁴ Tamtéž s. 13-18.

³⁵ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 142.

a municie, kterou se jim těsně po okupaci podařilo vynést z místních kasáren za pomoci zmíněného podplukovníka Františka Horáka.³⁶

5.1 Odbojová činnost

Objasnění konkrétní činnosti a celkového zapojení do odboje naráží na pramenné limity. Z dostupných poválečných záznamů patřící skupině a paměti přeživších příslušníků se lze dopátrat pěti úspěšně provedených akcí mezi květnem a zářím 1942. Tyto akce jsou charakterizovány jako diverzní a sabotážní činnost. Ve zprávě moravského gestapa o činnosti Zeleného kádru se lze dočíst následující: *„Podle svědectví věrohodné osoby, jsou příslušníci většinou ozbrojeni a používají střelné zbraně, k přepravě používají jízdní kola, pokud se pohybují mimo tábor. Jejich činnost řídí důstojník. Jedná se o osoby zaslepené svým politickým fanatismem a s nasazením celé své bytosti provádějí obdržené rozkazy. Během dvou až tří měsíců mají být vyhozeny do povětří velké železniční mosty a přejezdy v okolí Hranic.“* Tuto zprávu podal vězněný příslušník skupiny Zelený kádr. Po bližším přezkoumání ze strany gestapa se zjistilo, že byl Zelený kádr zapojen také do dalších sabotáží, především v okolí Ostravska, kde spolupracoval s odbojovou skupinou Lvice.³⁷ A skutečně se k těmto akcím skupina čítající asi třicet osob odhodlala. Prvním úspěchem bylo přepadení malé skupinky příslušníků výcvikového střediska SS poblíž Hostýna. V krátkém časovém úseku pak skupinka rozšroubovala kolejnice na trati Holešov – Valašské Meziříčí, do povětří byla vyhozena propust u Rusavy a zapálen vagon vojenského transportu na trati Hulín – Přerov. Poslední úspěšná akce připisována Zelenému kádru bylo podle Příkryla přepadení statku u Holešova, Dubovský se o ní ale ve svém díle nezmiňuje.³⁸

³⁶ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 20-21.

³⁷ Tamtéž, s. 27-29. Odbojová skupina Lvice byla založena v roce 1941 v Ostravě. Nejaktivnější období této organizace spadalo od podzimu 1941 do podzimu 1942. Organizaci se přičítá několik úspěšných sabotáží železnic na Ostravsku. Skupina Lvice zabezpečovala skupině Zelený kádr hlavně materiálními prostředky, včetně potravin a lékařských zásob. Zelený kádr naopak členům Lvice poskytoval úkryt v případě prozrazení jejich členů.

³⁸ DUBOVSKÝ, Aleš: *Kroměříž ve stínu hákového kříže*. Kroměříž 1995, s. 55.

5.2 Rozbití skupiny

Zelený kádr v čele s Františkem Vychodilem na sebe upozornil díky sérii úspěšných akcí v okolí Holešova, které jsem zmínil v předchozí podkapitole. Od té doby se gestapo se svými konfidenty pokoušelo skupinu infiltrovat a zneškodnit. Moravskému gestapu se podařilo v létě odhalit odbojovou skupinu Nemo³⁹ operující kolem Brna a za pomoci konfidenta Josefa Navrátila si domluvilo schůzku s jejím předním představitelem Janem Ondryskou z Tuřan u Brna. Ten podal doznání o spojitosti skupiny Nemo s již zmíněnou ostravskou skupinou Lvice a existenci skupiny Zelený kádr. Nutno dodat, že tak učinil až po mučivém výslechu.⁴⁰

Dne 13. září 1942 probíhala obvyklá schůzka v chatě Jana Masného, když v tom dovnitř vešel Jan Ondryška s dalšími muži⁴¹, o kterých tvrdil, že jsou pronásledovaní komunisté. Ve skutečnosti se jednalo o úředníky gestapa – Emila Zeitze, Jana Wychu a Karla Wiedemana.⁴² Ti po chvíli vytáhli zbraně se slovy: „*Jak se někdo pohne, tak bude zastřelen. Jsme gestapo. Všichni ke zdi a ruce nad hlavu.*“ Tak popsal situaci přítomný člen skupiny Josef Strnadel. Akce se gestapu ale vymkla z rukou, když byli zaskočeni a v následné potyčce odzbrojeni. Dva z nich byli na útěku postřeleni, později se ukázalo, že jeden z nich byl konfident Ondryška, který byl po útěku z chaty chycen policií a uvězněn. Za necelý rok na to byl Ondryška popraven.⁴³ V materiálech z VÚA-VHA je uvedeno, že měl být Mastný zatčen na své chatě u Hostýna, protože ukrýval zběhy. Jenomže se bránil, gestapáky postřelil a unikl. Jeho druhové, kolem dvaceti lidí, však byli pozatýkáni.⁴⁴

³⁹ Členové brněnské odbojové skupiny Nemo se soustředili v letech 1941–1942 na zpravodajskou činnost a podporu rodin zatčených osob.

⁴⁰ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 31-32.

⁴¹ Příklad a Dubovský uvádí ve svém díle pouze tři muže včetně Ondryšky, Neumann jmenoval tyto čtyři úředníky gestapa.

⁴² NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 6-7.

⁴³ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 31-32.

⁴⁴ VÚA–VHA, fond DO, Okres Kroměříž, inv. č. 103, s. 633.

Nacistická policie uvědomila o neúspěchu akce holešovskou ochranou policií Schupo⁴⁵, která ihned začala po uprchlých odbojářích pátrat. Téhož dne se jim podařilo dopadnout člena skupiny Jaroslava Berana a jeho dívku. V následujících dnech mu padla do rukou celá řada členů, jejich úkryty v horách však zůstaly neodhalené. Konečnému rozbití skupiny nepomohl ani konfident Jan Kasík, kterému se málem podařilo do skupiny dostat, ale nakonec se raději rozhodl uprchnout z nového tábora a jeho poskytnuté informace nikam nevedly.⁴⁶

Za koncem skupiny Zelený kádr stojí zrada z jejich vlastní řady. Když se 18. října 1942 vyplatila opatření zavedená gestapem, dostal se do jejich spárů člen skupiny Václav Boháč, který měl za úkol dostat se do Ostravy. Gestapo na něj čekalo u jednoho z vytipovaných bytů díky předchozí vlně zatýkání. Boháč se pod výhrůzkami a sliby ze strany nacistického policejního aparátu psychicky zhroutil a poskytl jim důležité informace. V následujících dnech probíhalo hromadné zatýkání asi třiceti členů a podporovatelů skupiny. Zatčen byl Leopold Prusenovský a jeho žena Marie, ovšem gestapu se nedostal do ruky František Vychodil ani Josef Masný. Ti se mezitím zdržovali na Prostějovsku u sestry Františka Vychodila.⁴⁷

Teprve až koncem listopadu byla doručena zlínskému gestapu zpráva o pravděpodobném úkrytu obou členů skupiny – obec Džbel. V ranních hodinách 24. listopadu odstartovala akce s cílem oba odbojáře dopadnout. Josef Masný se po zvážení, že útěk je nemožný, zastřelil. František Vychodil zde ale nepobýval. Gestapo dostalo typ, že se ukrývá nedaleké vesnici Žleb u rodiny mlynáře Mazánka. Gestapo mlýn obklíčilo. Prvotní ohledání však nikam nevedlo. Gestapáci proto pod hrozbou vypálení mlýna a zabití všech přítomných donutili Františka Vychodila vylézt z úkrytu a vzdát se. Přítomna byla i Vychodila sestra, která měla za úkol bratra

⁴⁵ Schupo = Schutzpolizei – Ochranná či pořádková policie zajišťovala běžný výkon policejní služby. Holešovská posádka čítala od 1200 do 1500 mužů, dobře vycvičených i vyzbrojených pro boj s partyzány v oblasti Kroměřížska a Hostýnských vrchů.

⁴⁶ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 33-34.

⁴⁷ Tamtéž, s. 39-41.

přivést, ovšem když k usedlosti nakročila, ozvala se rána. Bezvládné tělo Františka Vychodila spatřila jako první jeho sestra. Oba přední členové dali přednost smrti vlastní cestou, aby nepadli do rukou nacistické tajné policie.⁴⁸

Koncem října 1943 byl ve Vratislavi vynesena rozsudek nad Leopoldem Prusenovským, Aloisem Křišťůfkem a dalšími obyvateli Holešova zapojených do odbojové činnosti Zeleného kádru. Prusenovský, Mastýn, Letochová a Křišťůfek zde byli popraveni v červenci 1944.⁴⁹

⁴⁸ PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985, s. 41-44.

⁴⁹ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943, inv. č. 27, s. 149.

6 Tajná vojenská a civilní organizace

Známa pod svou zkratkou TVCO, oficiálně vznikla v únoru 1943. Jejím hlavním organizátorem a vůdcem se stal bývalý poručík letectva Jan Rolek. Jádrem společnosti byli důstojníci bývalé holešovské posádky 10. hraničářského praporu, ke kterým se postupně přidávali vlastenečtí občané. Čistky z roku 1942 na Holešovsku zapříčinily likvidaci téměř všech zbylých velkých ilegálních hnutí a organizací jako Obrana národa, Věrní zůstaneme nebo Zelený kádr. Velká část jejich členů a podporovatelů se ocitla na popravištích nebo v koncentračních táborech.⁵⁰

6.1 Role Jana Rolka při založení skupiny

Jan Rolek byl před okupací poručíkem letectva. Po rozpuštění čs. armády začal studovat v Brně na Vysokém učení technickém, kde byl po zavření vysokých škol na podzim 1939 při jedné z mnoha demonstrací zatčen gestapem a vyšetřován, ale pro nedostatek důkazů byl propuštěn. Díky přátelům našel zaměstnání v Moravských Budějovicích. Zde se poprvé tváří v tvář setkal s ilegálními pracovníky. Konkrétně se jednalo členy zpravodajské sítě, kterou zde vytvořili čl. parašutisté z Velké Británie.⁵¹

Profesor Skoumal, jeden z ilegálních pracovníků, jej na konci roku 1942 pověřil, aby podobnou síť vytvořil i na Moravě, jelikož členové zmíněné sítě operovali výhradně v Čechách. To se mu podařilo začátkem roku 1943, když byl přeložen na okresní úřad do Kroměříže. Jako zástěrka pro tajné schůze byl současně založen Cyklistický klub. Členové výboru tak mohli v klidu projednávat záležitosti týkající se odboje.⁵²

⁵⁰ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 2-3.

⁵¹ Tamtéž, s. 3.

⁵² NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 5.

6.2 Počátky organizace a navazování kontaktů

Rolek si uvědomoval, v čem jeho předchůdci chybovali. Členská základna byla tvořena výhradně z jedné politické či společenské vrstvy, což v případě odhalení znamenalo pro gestapo snadnou práci. Účel organizace byl předem jasně stanovený. Mělo se jednat o zpravodajskou organizaci, do které by ale spadaly všechny vrstvy obyvatelstva.⁵³

Mezi první spolupracovníky Rolka v Holešově patřil Miroslav Neumann, František Stavěníček, Břetislav Jiříčka a Oldřich Brázda. V Kroměříži řídil zpravodajskou síť Miroslav Ondrák.⁵⁴ Jelikož Rolek nějaký čas v Holešově a v Kroměříži nepobýval, obrátil se na Neumanna⁵⁵, který mu vytypoval vhodné lidi, jenž jsem zde uvedl. Skupina pro své plány začala využívat tzv. důvěrníky. Důvěrníci byli vlastenci žijící v okolních obcích a fungovali jako spojky. Urychleně byla dokončena výstavba Neumannovy chaty, která se stala sídlem skupiny. Po jejím dokončení se skupina pustila do práce.⁵⁶

Po výstavbě lesní základny přišla na řadu další fáze. Členové se pokoušeli získávat informace, které se i vzdáleně týkaly činností nacistů v okolí Holešova. Začaly se vést záznamy také o českých občanech, kteří byli spatřeni v blízkosti Němců, měli s nimi dobré vztahy či jim pomáhali. Skupina byla nejvíce zaměřená na informace o válečném průmyslu, jeho potenciálu a zřizování továren pro válečnou potřebu v rámci regionu. Jednoduše se zapisovalo cokoliv, co mělo s Německem nějaký vztah. Cyklistická zástěrka navíc skvěle fungovala jako spojení mezi obcemi.⁵⁷ Informace členové získávali i od lidí, kteří byli v Německu na nucených pracích.

⁵³ NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 3.

⁵⁴ KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 208-209.

⁵⁵ Miroslav Neumann, který stál po boku por. Rolka od založení skupiny TVCO, patřil bezesporu mezi nejvýznamnější odbojáře a posléze partyzány na Holešovsku. Neumann údajně působil již v ilegální skupině „Zelený kádr“ v roce 1942, o jeho působení v této skupině se mi nepodařilo dohledat bližší informace. Zejména na základě pramenů z VÚA-VHA si dovoluji tvrdit, že se jedná o osobu, která se na chodu holešovské organizace v prvních měsících své existence podílela nejvíce, jelikož por. Jan Rolek nedisponoval žádnými kontakty. VÚA-VHA, sb. Žádosti osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., Žádost Miroslava Neumanna, č. 63479.

⁵⁶ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 2-3.

⁵⁷ VÚA-VHA, fond DO, Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, inv. č. 69, s. 1.

Jaké byly v Německu poměry, spojenecké nálety, obranyschopnost Německa a podobné události.⁵⁸ Zásadní úspěch pro skupinu byl zisk několika českých civilních zaměstnanců z místních kasáren, kde v té době sídlila německá ochranná policie Schupo. Neumann uvádí, že jeden z jeho hlavních a nejtěžších úkolů v počátcích bylo „*dolovat potřebné informace svoji kostrbatou němčinou z našich ochránců.*“ Právě po bližším seznámením se zaměstnanci kasáren mohl Neumann porovnávat informace, které získal od vojáků s těmi, které mu sdělili zaměstnanci. Velitelem posádky německé ochranné policie byl major Josef Hübner, který sehrál významnou roli v poskytování informací skupině.⁵⁹

V březnu roku 1943 se Rolek dostal do kontaktu s bývalým poručíkem čs. armády Janem Markem, který byl v čele ilegální organizace v bystřickém okrese, která měla kontakty na Vsetínsku a Hranicku. Spojení těchto dvou organizací tak poskytovalo větší množství informací a více možností. Na jedné březnové schůzce s poručíkem Markem si por. Jan Rolek zvolil krycí jméno „Robert“, pod kterým operoval až do konce války.⁶⁰ Záhy na to se do této nové organizace připojila ilegální skupina Kroměřížska pod vedením již zmíněného nadporučíka Miroslava Ondráka, jenž dosud nesla název „Izabela“. Formování této rozsáhlé organizace dokončili zástupci všech skupin v mlýně u obce Dřevohostice, kde se k nim připojila další skupina z oblasti Přerova. Holešov v této nové organizaci několika obcí a měst měl důležitou roli, jelikož bylo dohodnuto, že spojení bude probíhat právě přes pobočku na Palackého třídě, která se nacházela v Holešově. Kontaktní osobou byl člen TVCO Alois Jurčík, který informace dále předával spojům.⁶¹

⁵⁸ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 4.

⁵⁹ KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 208-209.

⁶⁰ VÚA–VHA, fond DO, Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, inv. č. 69, s. 1-2.

⁶¹ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 4-5.

6.3 Význam mjr. Josefa Hübnera pro TVCO

Jak jsem již uvedl, organizace se soustředila na zpravodajskou činnost. Po složitém začátku, kdy skupina vyloženě informace takřkajíc „tahala“ z vytipovaných osob, se skupině začalo dařit v navazování nových kontaktů. Jedním z nejsilnějších spojenců TVCO se stal již zmíněný velitel místní ochranné policie major Josef Hübner.

Toto nanejvýš pozoruhodné spojenectví vznikalo pomalu a s velkou opatrností na obou stranách. Klíčovou roli zde sehrál zubař a později člen TVCO, Heřman Veselý. Po nástupu majora Hübnera do své nové funkce velitele Schupa, ke které došlo pravděpodobně kolem druhé poloviny roku 1943, se chtěl večer napít v hotelu Viktoria, který byl mezi Němci oblíbený. Hotel byl ovšem zavřen. Major zaslechl zpěv a následoval jej do salonku, který se nacházel v zadní části hotelu. Zde se poprvé seznámil s Veselým, který mu připadal velmi sympatický. Veselý další den informoval Rolka, že nový velitel se nejeví jako příznivec nacismu a stálo by to za to se mu „*podívat na zoubek*“.⁶²

Po nějakém času přišel major Hübner za Veselým s prosbou. Jednalo se o jeho manželku, která měla potíže s chrupem. Heřman Veselý pochopitelně majorovi nabídl svou profesionální pomoc zkušeného dentisty. Přeci jen, šance získat si náklonost velitele pořádkové policie, který nemá nacismus zrovna v lásce se nenaskytá každý den. Na oplátku mu mjr. Hübner předal seznam šesti lidí z Holešova, kteří byli vedeni v záznamech na stanici. Zřejmě se jednalo o udavače nebo spolupracovníky Schupa. Důležité je, že právě zde můžeme vidět prvopočátek přímé spolupráce mezi oběma muži, posléze celé organizace s majorem Hübnerem.⁶³

V hotelu Viktoria pak docházelo k pravidelným schůzkám a v roce 1944 i k předávání informací mezi oběma stranami. V závěru roku 1943 si mjr. Hübner vybral za řidiče podobně

⁶² NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 3-6.

⁶³ Tamtéž, s. 5-6.

smýšlejícího antinacistu Rakušana Hanse Köchera, který v případě nutnosti doručoval zprávy místo něj.⁶⁴

Kromě doručování zpráv se major Hübner vyznamenal i několika jinými činy. Mezi významnější patřilo zprostředkování útěku vězněného vojáka, Itala Matta Branca, kterého čekal vojenský soud a pravděpodobně i smrt za zranění německého vojáka v kasárnách. Matto Branco se později stal členem partyzánské brigády Jana Žižky.⁶⁵ Major v průběhu let 1944–1945 několikrát intervenoval u nadřízených. V Holešově měla být umístěna protiletadlová obrana, k čemuž ale díky majorově zásahu nedošlo. Zejména za tento čin se dostal do hledáčku nacistických vedoucích NSDAP v Holešově.⁶⁶

6.4 Rok 1944 a kontakt se skupinou Clay-Eva

Na jaře roku 1944 Rudá armáda dosáhla bývalých československých hranic Zakarpatské Ukrajiny. Spojenecké vylodění v Evropě a otevření druhé fronty bylo na spadnutí. V Evropě se zintenzivňovala partyzánská činnost téměř v každé okupované zemi, nevyjímaje naši vlasti. Partyzánské skupiny byly často podporovány, kromě domácích vlastenců, také parašutistickými skupinami. Československé ministerstvo národní obrany v Londýně předpokládalo, že rok 1944 bude posledním válečným rokem v Evropě. Kdyby došlo k povstání v Protektorátu či na Slovensku, mohli zde sehrát důležitou roli speciálně vycvičení příslušníci zahraničních armád. To byl hlavní důvod pro zvýšení četností výsadek parašutistických skupin nad územím Československa.⁶⁷

⁶⁴ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 7-8.

⁶⁵ KOPEČNÝ, Petr: Pod hnědým příkrovem. In: *Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018, s. 207.

⁶⁶ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 8.

⁶⁷ FIALA, Jindřich – POSPÍŠIL, Jaroslav – ŠIKOLA, Čestmír – STRAKA, František – ZICHÁČKOVÁ, Bohuslava: *Clay-Eva*. Praha 2014, s. 5.

Dne 12. dubna 1944 byl vrchní četnický strážmistr a místní důvěrník TVCO Emil Vavrečka na své obvyklé noční pochůzce ze stanice Míškovice poblíž holešovského okresu. Poblíž lesa u vesnice Mysločovice si v klidu kouřil svou cigaretu, když nad sebou uslyšel hluk letadla. „*Kdyby byl nahoře nácek, proč by se tu s tak těžkým strojem⁶⁸ tak dlouho motal?*“ pomyslí si.⁶⁹ V těchto okamžicích mířili dolů padáky tři příslušníků skupiny Clay se svou vysílačkou pojmenovanou Eva, odtud pochází pojmenování skupiny Clay-Eva. Jmenovitě to byli: velitel skupiny, četař aspirant Antonín Bartoš, šifrant četař aspirant Jiří Štokman a radiotelegrafista četař aspirant Čestmír Šikola. Emil Vavrečka ráno nahlásil svému nástupci, že se při jeho službě nic nepříhodilo.⁷⁰ Ve Zprávě o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky sepsané samotným por. Rolkem se pak můžeme dovědět, že to byl právě velitel holešovského okresu, který nejvíce stál o nalezení parašutistů, protože si uvědomoval význam spojení se skupinou, která s nejvyšší pravděpodobností měla ve svém vlastnictví radiovou stanici a tím i spojení se zahraničím.⁷¹

Skupina Clay měla být původně vysazena poblíž Přílep na Holešovsku a vydat se přes Hostýnské vrchy k Valašskému Meziříčí nebo do Rožnova, kde bydleli adresáti, ke kterým se měli přihlásit. Měli ještě jednu adresu. Zámečnicka Oldřicha Procházky, který bydlel v Bystřici pod Hostýnem. Velitel skupiny si byl vědom, že se pravděpodobně nenacházejí na správném místě, protože zdejší terén se neshodoval s jejich mapami. I přesto se vydali na severovýchod. Po nějaké době spatřili vesničku a usoudili, že by to mohla být Rusava. Když začalo svítat, ukryli se, odpočinuli si a najedli se. Chtěli jít pouze za tmy. Pro odlehčení těžké výbavy se

⁶⁸ Jednalo se o čtyřmotorový těžký bombardér třídy Halifax, který britské královské letectvo hojně využívalo od roku 1940.

⁶⁹ NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 11.

⁷⁰ FIALA, Jindřich – POSPÍŠIL, Jaroslav – ŠIKOLA, Čestmír – STRAKA, František – ZICHÁČKOVÁ, Bohuslava: *Clay-Eva*. Praha 2014, s. 26-27.

⁷¹ VÚA–VHA, fond DO, Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, inv. č. 69, s. 2.

rozhodli jednu z radiostanic ukrýt⁷² a vrátit se pro ni později. Skupinka se zorientovala díky neznámému muži, který jim navečer prozradil jejich polohu. Nacházeli se mezi Franckovicemi a Rackovou. Tedy zhruba na místě, kam měli dojít po svém skoku z předchozího večera. Kvůli náročnosti pochodu s těžkým vybavením a docházejícím jídlem se rozhodli, že zamíří do Bystřice pod Hostýnem.⁷³

Mezitím se již 13. dubna 1944 rozjela velká pátrací akce pod velením zlínského gestapa, kterému nad ránem dorazila depeše o přeletu osamocené letadla typu „Halifax“, předpokládalo se tedy výsadek zbraní nebo agentů. Do této akce byl povolány všechny dostupné složky, včetně četnické stanice v Míškovicích, kde působil Emil Vavrečka. Stíhací jednotky vypátraly špatně zakopané padáky a uniformy, nicméně udělaly jednu zásadní chybu. Nenasadily psůvody se psy. Neumann spekuluje, že by dopadení parašutistů za pomoci psů byla banální záležitost. Vavrečka mezitím v průběhu akce odjel na vypůjčeném kole do Holešova, aby o dění informoval organizaci TVCO. Velitelství vydalo rozkaz pátrat po parašutistech. Začal tedy závod mezi organizací a nacistickým aparátem o to, kdo je vypátrá dříve.⁷⁴

Skupina Clay se mezitím usadila v Bystřici pod Hostýnem u rodiny Procházkových, později Kučerových. Eva do Londýna poprvé vysílala 30. dubna 1944. Během dubna a května se velitel skupiny Bartoš pokoušel odstartovat vlastní zpravodajskou síť, díky které by mohl předávat větší množství informací. V těchto dvou měsících si našel za pomoci dalších spojů a ochotných vlastenců schopné lidi v hranickém a meziříčském okrese. Dále chtěl svou působnost rozšířit na Přerov, Zlín, Holešov, Kroměříž, případně také Ostravsko a Slovácko.⁷⁵ S Holešovem navázala skupina kontakt díky poručíku Janu Markovi, dříve jsem jej zmiňoval

⁷² Skupina byla vybavena dvěma anglickými radiostanicemi s krycími názvy: Marek a Eva. Marek byl zakopán v blízkosti blíže nespecifikovaného potoka, na který skupina blouděním v lese narazila a byl vyzvednut až v následujícím měsíci.

⁷³ BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021, s. 114-117.

⁷⁴ NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 10-12.

⁷⁵ BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021, s. 126-131.

jako vedoucího bystřické buňky TVCO. Ten také pomohl Bartošovi navázat spojení s okresem Vsetín a sdělil mu, že zde již operuje ilegální organizace pod vedením Josefa Sousedíka, se kterým skupina Clay zanedlouho rovněž navázala kontakt.⁷⁶

Pro TVCO mělo spojení s výsadkem Clay obrovský význam. Nyní mohla skupina své výsledky práce předávat přímo prostřednictvím vysílačky do Londýna. Do této doby neměla organizace se zahraničním spojení a své zprávy tak nemohla spojencům mimo Protektorát předávat.⁷⁷

Jedna z podmínek přistoupení TVCO do organizace bylo dodání zbraní. Je těžké určit ambice skupiny Clay, která začala operovat teprve v druhé polovině dubna 1944, ale můžeme s jistotou říct, že vrcholný cíl stále sílících odbojových skupin a organizací na Moravě byla snaha získat zbraně a připravovat převrat. Jejich odhodlání a morálka byly navíc ještě posíleny zprávami o vylodění spojeneckých armád v Normandii 6. června 1944.⁷⁸

Spojením TVCO se skupinou Clay tak znamenalo zformování rozsáhlé organizace na východní a střední Moravě. Dne 18. června 1944 byly z Holešova odeslány informace ze stanice Eva o stavu místní policejní posádky. O výjimečném postavení TVCO se můžeme dočíst také z jednoho telegramu velitele skupiny Clay Antonína Bartoše, který byl adresován zpátky do Londýna o stavu organizací a způsobu jejich vedení. Bartoš odpověděl následující: „*Organizace jsou vojensky i zpravodajsky stavěny takto: Holešov (Anna)⁷⁹: Operační velitel poručík Marek, zpravodajský důstojník Novák. – Valašské Meziříčí (Božena): Operační velitel škpt. Mach., zpravodajský inž. Kříž. – Hranice (Cyril): Operační velitel npor. Václavík, zpravodajský Pukl. – Vsetín (Diana): Operační velitel por. Wollner, zpravodajský Sousedík. – Uherské Hradiště (Emil): Obsadí skupina Carbon. – Hodonín (František): Operační velitel pplk. Ivičič,*

⁷⁶ BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021, s. 136-137.

⁷⁷ DOLÁKOVÁ, Marie – HOSÁK, Ladislav: *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. Brno 1980, s. 145.

⁷⁸ Tamtéž, s. 145-146.

⁷⁹ Jednotlivé okresy dostaly krycí jména z důvodu bezpečnosti.

*zpravodajský Straka. – Kroměříž (Ikarus): Operační velitel npor. Ondrák, zpravodajský Ševčík. – Přerov (Kamil): Operační velitel por. Šída, zpravodajský Vincena. – Zlín (Marie): Operační velitel kpt. Asmus, rovněž zastává funkci zpravodajského důstojníka. Jednotlivé organizace mohou postavit, dostanou-li zbraně, čtyři až pět set mužů, Zlín tisíc mužů. Všichni velitelé jsou přímo podřízeni veliteli skupiny Clay a poradnímu sboru, ve kterém jsou: Jan Filip, Vojtěch Zicháček, Karel Kučera a Oldřich Procházka, všichni z Bystřice pod Hostýnem.*⁸⁰ Zde je potřeba podotknout, že Bartoš tyto počty zveličil a ve skutečnosti nebyly tak vysoké.

Shoz zbraní se ale nikdy neuskutečnil. V monografii o skupině Clay sice Bartoš uvádí, že na londýnské vedení několikrát naléhal, nicméně je nutno dodat následující. Hlavní cíl para výsadku Clay mělo být vybudování zpravodajské sítě v oblasti Moravy. Pokud by se Bartošovi podařilo skutečně Londýn přesvědčit k vyzbrojení svých spojeneckých organizací, s jistotou by oslabil svou zpravodajskou síť. Je možné, že by se úplně rozpadla a nyní vyzbrojené organizace by začaly plánovat přepadové akce na vlastní pěst. Na druhou stranu v monografii Oldřicha Sládka je uvedeno, že Bartoš urgoval londýnské vedení k dodání zbraní z čistě politického důvodu a zvýrazňoval negativní dopad pro představitele západního odboje, pokud by k dodání nedošlo.⁸¹

⁸⁰ BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021, s. 156-157.

⁸¹ SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1991, s. 116.

Výsadek byl naplánován ve všech výše zmíněných okresech s vytipovanými místy pro shoz. Ještě před tím vedení skupiny Clay jednalo o velení zatím neutvořených divizí v rámci východní Moravy. Tato funkce byla svěřena bývalému plukovníku naší armády Františku Rakovčikovi⁸², který si měl za pomoci vyšších důstojníků vytvořit schopný štáb, zároveň však vybraní důstojníci nesměli konat žádnou činnost, která by mohla upozornit nacistický aparát.⁸³

Pro okres Holešov byl výsadek zbraní plánován jihovýchodně od města, mezi Přílepy, Lukovečkem a Horní Lapačí. Konkrétním prostorem bylo malé údolíčko na okraji Lukovečského lesa. V blízkosti měly být nachystány čtyři družstva po deseti mužích, nejlépe s nákladními auty pro snadný převoz. Vrchním velitelem celé akce byl stanoven několikrát zmíněný poručík Jan Rolek.⁸⁴

6.5 Gestapo zasahuje

Výsledkem neuskutečněného výsadku zbraní bylo, že většina velitelů TVCO přerušila s Bartošem komunikaci. Vedení TVCO taktéž nabylo dojmu, že masivní rozšiřování organizace v posledních měsících roku 1944 musí zákonitě vést k jejímu zániku. Čas ukázal, že se nemýlili. Do skupiny Clay na konci září 1944 pronikli dva konfidenti gestapa – František Bednář a František Šmíd. Počátkem října začala vlna zatýkání, která otřásla základy všech organizací zastřešených pod Clay, včetně TVCO.⁸⁵

Organizace TVCO utrpěla během druhé poloviny roku 1944 těžké ztráty. Mnoho jejich členů, včetně těch na nejvyšších místech, se dostalo do rukou nacistického aparátu. Velkou ztrátou byl nadporučík Otakar Wolner, který byl velitelem vsetínského okresu a měl zde dobré styky s místními skupinkami partyzánů, kterým jeho organizace dodávala zásoby a informace.

⁸² Plukovník František Rakovčik z přerovského okresu se po úspěšných jednáních zapojil do organizace skupiny Clay.

⁸³ BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021, s. 158-159.

⁸⁴ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 7.

⁸⁵ NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005, s. 19-21.

Wolnerův pobočník byl ppor. František Jupa. V prosinci roku 1944 byl však ppor. Jupa vylákán konfidentem na schůzku v Brně, kde došlo k jeho zatčení. Gestapo z něj zvládlo doslova vymlátit informace o odbojářích na Vsetínsku, kde záhy začala vlna zatýkání. Npor. Wolner byl včas varován, nicméně chtěl před odchodem do ilegality zařídit ještě jednu věc na okresním úřadě. To se mu stalo osudným. Ani přes bestiální mučení nevydal gestapu žádné informace. Poté byl převezen do Kounicových kolejí, kde před více než dvěma roky zemřel pplk. František Horák z Holešova. Npor. Otakar Wolner zemřel v Dachau při jednom z mnoha pochodů smrti na počátku roku 1945.⁸⁶

Největší ranou pro organizaci však byla ztráta velitele bystřického okresu por. Jana Marka. Po podzimním zatýkání osob zapojených do organizace Clay, por. Marek sdělil veliteli holešovského okresu por. Rolkovi, že se necítí bezpečně. Ten mu doporučil přejít do ilegality a schovat se v bunkru. Situace se však uklidnila, a proto por. Marek zůstal v Bystřici.⁸⁷ Jeho tušení však bylo správné. Gestapo naplánovalo jeho zatčení na 4. ledna 1945, když ráno odcházel do zaměstnání. Shodou okolností si osudného dne zapomněl pistoli v jiném obleku. V jeho kanceláři na něj čekali dva gestapáci, a přestože využil jejich neopatrného počínání a srazil je k zemi, při pokusu o útěk na něj venku čekal další, který ho třemi ranami do zad poslal k zemi. Tam byl následně brutálně bit před zraky všech všudypřítomných lidí. Cestou do nemocnice do Přerova zemřel na následky svých zranění. Byl přerušen kontakt s okresem Přerov, jehož spojení zajišťoval právě por. Marek. Vedení TVCO všech okresů vynaložilo velkou snahu dopátrat se Markova střelce, ovšem bez úspěchu. Velitelem bystřického okresu se po smrti por. Marka stal npor. František Pelc.⁸⁸

⁸⁶ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 14-15.

⁸⁷ VÚA–VHA, fond DO, Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, inv. č. 69, s. 5.

⁸⁸ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 15-16.

6.6 Zapojení do 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky

V úvodních kapitolách této práce jsem se zmínil o 1. čs. part. brigádě Jana Žižky. Bylo by nemožné na následujících stranách zestručnit bohatou minulost této skupiny, ale to ani není mým úmyslem. Raději se zaměřím na mnohem užší aspekt, a to kontakt TVCO s touto skupinou a následné zapojení do široké organizace a jaký mělo toto spojení význam.

Dříve partyzánský oddíl por. Jána Ušiaka, 1. čs. part. brigáda Jana Žižky dostala své pojmenování podle významné osoby našich dějin, Janu Žižkovi z Trocnova. Na území Moravy se brigáda dostala na podzim roku 1944⁸⁹ po událostech Slovenského národního povstání. Hlavní působiště brigády bylo nejprve v Beskydech, odkud se její oddíly během října vydaly dále do Hostýnských a Vizovických vrchů a Bílých Karpat. Brigáda na sebe ihned po příchodu upoutala pozornost nacistického bezpečnostního aparátu a až do konce války byla jeho úhlavním nepřítelem v oblasti Východní Moravy.⁹⁰ Zde mohu zmínit nechvalně proslulou protipartyzánskou akci „*Tetřev*“, která měla za úkol partyzány v této oblasti zlikvidovat. O neúspěchu operace jistě svědčí následující citace přímo z holešovské kroniky, která je z určitého pohledu i úsměvná. „*Činnost partyzánů o vánočních svátcích v roce 1944 dokonce způsobila nedostatek vánočních stromků. Lidé měli zkrátka strach jít do lesa. Konkrétně v Holešově hlídkovaly dvaceti čtyř členné hlídky Schupa, zejména z důvodu oblíbenosti partyzánů přepadávat policejní stanice či odzbrojovat četníky.*“⁹¹

⁸⁹ Záleželo na jednotlivých oddílech, například oddíl pod vedením kpt. Murzina dorazil na Moravu 26. září 1944, ovšem jsou zde i oddíly, které dorazily na přelomu září a října. Přesun po skupinách namísto velkého počtu jedinců byl nenápadnější a partyzáni měli větší šanci vyhnout se pozornosti německého bezpečnostního aparátu. Tím spíše tak chtěli učinit, neboť po vypuknutí Slovenského národního povstání začaly Protektorátní vojenské a policejní složky u hranic významně zesilovat.

⁹⁰ PŘIKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky*. Ostrava 1976, s. 9-10.

⁹¹ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Kronika města Holešova 1943–1970, inv. č. 27a, s. 14.

Důležitý faktor, který přispěl v navázání kontaktu s brigádou byl již zmíněn. Byla to rostoucí nedůvěra velitelů TVCO k organizaci Clay, která se týkala nejen neuskutečněního dodání zbraní, ale hlavně řízení a masivní rozšiřování této zpravodajské organizace, které vedlo k jejímu prozrazení a zásahu nacistického aparátu.

Velitelství TVCO mělo od listopadu 1944 zprávy o příchodu velké skupiny partyzánů na Moravu. Za pomoci prof. Rudolfa Plajnera došlo v obci Lukovečko nedaleko Holešova k setkání velitele holešovské organizace por. Jana Rolka a zástupce velitele partyzánů kpt. Ivanem Petrovičem Štěpanovem a jeho pobočníkem por. Karlem Králem. Zde byla ujednána spolupráce mezi těmito skupinami, která se týkala především informací válečného charakteru a dodávek potravin, střeliva aj. ze strany TVCO. Spojení zajišťoval hajný Svačina z obce Lukovečko.⁹²

Ve spisu účastníka odboje por. Rolek ve VÚA–VHA Rolek popisuje tuto schůzi, v níž byl dále pověřen zapojením dalších okresů. Za nejvýznamnější pokládá okres Přerov, Kroměříž, Zlín a Bystřici. Po zatčení dosavadního velitele TVCO desátníka Františka Foukala na konci března, byl por. Jan Rolek jmenován velitelem celé organizace TVCO. Tuto funkci zastával až do konce války. Je zde i zmínka, že kromě brigády Jana Žižky dodávala Rolkova skupina informace také parašutistické skupině IV. ukrajinského frontu „Orol“.⁹³

⁹² VÚA–VHA, fond DO, Zpráva o činnosti tajné vojenské a civilní organizace při štábu I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky, inv. č. 69, s. 5.

⁹³ VÚA–VHA, sb. Žádosti osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., Žádost Jana Rolka, č. 17352.

Organizace TVCO se od listopadu 1944 definitivně podřídila rozkazům velitele brigády Jana Žižky, kpt. Dajana Bajanoviče Murzina a přešla k partyzánské činnosti. Tento fakt lze doložit za pomoci informací ze žádosti o osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb. Z VÚA-VHA. Poručík Jan Rolek i Miroslav Neumann mají ve svých složkách přiznanou účast na domácím odboji od 1. března 1943 do 30. října 1944 a posléze je v dokumentech zaznamenána partyzánská činnost od 1. listopadu 1944 do 5. května 1945.⁹⁴

7 Rok 1945 pohledem městské kroniky

V lednu 1945 každý občan vlastníci rýč, lopatu nebo krumpáč byl povinen tento nástroj odevzdat na zákopové práce. Lidé si uvědomovali, co to znamená. Východní fronta se musela posunout směrem na západ. Na strategicky významných místech se začaly budovat zákopy.

Koncem ledna se Holešov hemžil nejen Němci, ale také kolonami ruských válečných zajatců. Letecké popluchy byly na denním pořádku, objevovali se první uprchlíci z bojového pásma, jako Ostravy či Frýdeckomístecka.

Na počátku února se na hlavních silnicích a ulicích města objevovaly protitankové zábrany a kulometná hnízda. Občané byli nuceni se do těchto prací zapojit, i když možná samotní Němci měli tušení, že to Rudou armádu nezastaví.

V březnu začalo silnit napětí na všech stranách. Německá vojska pociťovala bojovou únavu, samotní obyvatelé netrpělivě očekávali ruskou ofenzivu na české území. V březnových dnech byli obzvláště aktivní partyzáni v okolí Holešova, kteří úspěšně sabotovali železniční dopravu na okolních tratích a tím znemožňovali přesuny německých jednotek nebo válečného materiálu.

⁹⁴ VÚA-VHA, sb. Žádosti osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., Žádost Jana Rolka, č. 17352. VÚA-VHA, sb. Žádosti osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., Žádost Miroslava Neumanna, č. 63479.

Koncem dubna odjeli místní Němci z města a byl vyhlášen výjimečný stav. V těchto dnech byli u Přílep zastřeleni dva příslušníci německé ochranné policie. Zabili je partyzáni z para skupiny „Michal“, kteří zde nečekaně narazili na německou hlídku. Jako odplata bylo mučeno a poté ranou do týlu zastřeleno pět nevinných lidí z Přílep, kteří do Holešova přivezli těla zastřelených Němců. Poslední dubnový den dorazila do města zpráva o osvobození Brna, ke kterému došlo 26. dubna 1945.⁹⁵

Rudá armáda dorazila na přelomu května ke Kroměříži. Dne 2. května se v Holešově objevily německé sanitní oddíly 15. pěší divize. Němečtí vojáci byli obzvláště neklidní. Každý z nich hleděl do mapy, nejspíše se snahou přiblížit situaci, ve které se nacházejí. Nepochybně hledali cestu na západ, aby se vyhnuli sovětskému zajetí. Sovětské bombardéry mezitím bombardovaly Školní ulici v domnění, že se jedná o muniční sklady. Byli zabiti dva lidé, několik zraněno. Škody byly minimální. Navíc se šířily různé fámy. Například dne 6. května dorazila do města zpráva o obsazení Prahy americkou armádou.⁹⁶

⁹⁵ SOKA Kroměříž, fond B-a2, Kronika města Holešova 1943–1970, inv. č. 27a, s. 37-40.

⁹⁶ Tamtéž, s. 40-42.

8 Otázka osvobození města

Druhá výzkumná otázce se bude týkat samotného osvobození města v květnu 1945 se zapojením 1. československého armádního sboru v SSSR. Pro lepší pochopení je potřeba nejprve nastínit vojenskou situaci v konečné fázi války a stručně představit 1. čs. armádní sbor v SSSR, který se významně podílel na osvobození Československa a bojem překonal vzdálenost zhruba 400 kilometrů. Je mu připsáno osvobození asi 500 slovenských, moravských a polských obcí. Tyto úspěchy byly patřičně oceněny nejvyššími válečnými řady, ovšem byla zaplácena krvavá daň v podobě 7 300 padlých vojáků v posledním válečném roce.

8.1 Historie 1. československého armádního sboru v SSSR.

Počátky sboru můžeme hledat ihned po rozbití Československa v březnu 1939. Po vzoru československých legií z první světové války vznikla v Krakově o měsíc později neoficiální vojenská skupina. V Polsku byl položen základní kámen budoucích čs. zahraničních jednotek ve Francii, Velké Británii, později i Sovětském svazu. Po napadení Polska nacistickým Německem vydal polský prezident dekret o zřízení České a Slovenské legie. Po nečekaném útoku Sovětského svazu na Polsko padli do jeho zajetí 17. září 1939 i příslušníci těchto legií. Následující období strávili členové v internačních táborech NKVD s nejistou budoucností. Velkou část těchto vojáků se po jednáních podařilo přepravit k čs. zahraničním armádám do zmíněných zemí a také na Střední východ. Necelá stovka důstojníků a poddůstojníků zůstala v sovětské internačním táboře Oranka pro případné budování čs. vojenských jednotek v SSSR, pokud by vstoupil do války s Německem. V čele těchto důstojníků stál bývalý legionář pplk. Ludvík Svoboda. Tato tzv. „oranská skupina“ se později stala jádrem čs. jednotek na východní frontě.⁹⁷

⁹⁷ PEJČOCH Ivo – JAKL, Tomáš – MAREK, Jindřich: *70. výročí bitvy u Sokolova, 1. čs. armádní sbor v SSSR*. Praha 2013, s. 4-8.

Po napadení Sovětského svazu Německem v červenci roku 1941 začala Moskva jednat s čs. exilovou vládou v Londýně a došlo k podpisu československo-sovětské Smlouvy o vzájemné pomoci, později doplněné úmluvou o vzniku čs. vojenských jednotek pod velením určeným čs. exilovou vládou. Dne 12. února 1942 vznikl 1. pěší prapor československé armády v SSSR. Po vyzbrojení a výcviku prošel svou první bojovou zkouškou v mrazivých podmínkách u Sokolova v březnu 1943.⁹⁸

V květnu 1943 se vojenská jednotka přesunula do Novochopersku. Zde se z 1. praporu po odpočinku a náboru stala 1.čs. samostatná brigáda v SSSR o síle 3 517 mužů a žen. Téměř dvě třetiny těchto vojáků tvořili Podkarpatští Rusíni, Čechů a Slováků bylo lehce přes 900. V listopadu 1943 došlo k osvobození Kyjeva. V lednu následujícího roku se brigáda účastnila velké zimní ofenzivy. Zde bojovala u Ostrožan a Buzovky. Po těchto bojích se přesunula na osvobozenou Volyň, kde byla brigáda doplněna čerstvými silami. Zde začalo 10. dubna 1944 formování 1. československého armádního sboru v SSSR.⁹⁹

1. československý armádní sbor byl plně bojeschopný až v červenci 1944. Bylo nutné provést reorganizaci, jelikož československý sbor byl mnohem méně početnější než ty sovětské. Velitelem byl během května jmenován brigádní generál Jan Kratochvíl. Na konci července 1944 měl 1. čs. armádní sbor v SSSR více než 16 000 lidí a stal se největší vojenskou jednotkou Československa.¹⁰⁰

První bojová zkouška nově zformovaného sboru proběhla v rámci Karpatsko – dukelské operace, která byla v rychlosti naplánována kvůli vypuknutí Slovenského národního povstání 29. srpna 1944. Zde byl 1. československý armádní sbor v SSSR zařazen pod 38. sovětskou armádu generálplukovníka Kirilla Semjonoviče Moskalenka o síle asi 100 000 mužů a další

⁹⁸ Tamtéž, s. 12-15.

⁹⁹ KOŽNAR, Zbyněk: *Směr Praha*. Praha 1955, s. 139-141.

¹⁰⁰ KLUSÁK, Miroslav: *Formování armádního sboru*. In: <http://www.bojovali-za-ceskoslovensko.cz/cs/vystava/47-17> [cit. 1. 5. 2022].

bojové techniky, včetně 250 tanků, 2000 děl a minometů. Plánovaný bleskový útok se proměnil na téměř dvou měsíční dobývání, kde zejména v prvních dnech ofenzivy utrpěla sovětská armáda těžké ztráty.¹⁰¹

Operace skončila poslední říjnový den, kdy vyčerpaná sovětská armáda přešla do obrany. Ztráty sboru byly obrovské, téměř 6 500 mužů, z toho 4 300 zraněných, zbytek mrtvých či nezvěstných.¹⁰²

8.2 Vojenská situace v roce 1945

Na jaře roku 1945 prožívala Třetí říše jednu porážkou za druhou. V polovině ledna 1945 Rudá armáda zahájila rozsáhlé operace v prostoru Baltského moře až po Karpaty. V rámci ofenzivy na Československé území byl vyčleněn 4. ukrajinský front, pod který nyní spadal 1. čs. armádní sbor v SSSR.¹⁰³ Po těžkých bojích na Slovensku a osvobození značné části jeho území v březnu a dubnu roku 1945, vstoupil 1. čs. armádní sbor v SSSR dne 4. dubna 1945 na území Moravy v oblasti Javorníků. Záhy se sbor zapojil do bojů na Ostravsku. Po osvobození Ostravy 30. dubna 1945 začaly sovětské armády postupovat ve směru Olomouc – Přerov – Kroměříž.¹⁰⁴

¹⁰¹ MAJOR, Pavel – KLUČINA, Petr: *Vojenské dějiny Československa 1939–1945*. 4. díl. Praha 1988, s. 558-560.

¹⁰² PEJČOCH Ivo – JAKL, Tomáš – MAREK, Jindřich: *70. výročí bitvy u Sokolova, 1. čs. armádní sbor v SSSR*. Praha 2013, s. 44.

¹⁰³ Tamtéž, s. 46.

¹⁰⁴ GARDAVSKÝ, Vladimír: *Osvobození Kroměříže a Kroměřížska*. Kroměříž 2005, s. 3.

8.3 Osvobození města Holešov

K samotnému osvobození Holešova došlo až v posledních dnech války. Z operačních vojenských rozkazů 1. československého armádního sboru v SSSR datovaných na 5. května 1945 se lze dočíst následující: „*1.čs. brigáda pronásleduje nepřítele ve směru: Vsetín – Liptál – Neubuz – Frišták – Holešov – Hulín s úkolem do večera se zmocnit Chropín.*“ Rovněž jí má podporovat 3. čs. samostatná brigáda, která se má soustředit na oblast v okolí Hulína. Rozkaz byl vydán velitelem 1. čs. armádního sboru v SSSR gen. Karlem Klapálkem.¹⁰⁵

Jednotky sboru, konkrétně 1. československá samostatná brigáda a po ní 3. československá samostatná brigáda v SSSR, se po osvobození Vsetína 4. května 1945 vydaly směrem na západ k Hostýnským vrchům. Bojový plán jsem zde již nastínil. Postupující brigády nenarazily téměř na žádný odpor. V ranních hodinách 6. května bylo osvobozeno město Fryšták, které německé jednotky stihly vyklidit ještě před příchodem Rudé armády a stáhly se k Holešovu. Po krátké zastávce v osvobozeném Fryštáku a oznámení o stavu věcí jeho obyvatelům důstojníkem 1. čs. armádního sboru nastaly ovace, při kterých městem pochodovaly další sovětské jednotky. Mohlo se jednat o jednotky 18. sovětské armády, která se po boku 1. čs. sboru zasloužila o osvobození velké části Bystřicka a Holešovska. Zde si 1. čs. armádní sbor udělal své dočasné stanoviště, včetně zdravotního tábora, ve kterém došlo po bojích 6. a 7. května v okolí města k ošetření raněných vojáků.¹⁰⁶

Po Fryštáku se vydala 1. čs. brigáda k Holešovu. Zde jen nepatrně odbočím a zmíním partyzánskou činnost skupiny TVCO. Ta získala v předvečer 5. května, tedy den před osvobozením, informace o zaminování mostu přes řeku Rusavu, pokud Němci Holešov nebudou bránit. Díky této informaci se členům TVCO podařilo sabotovat kabely vedoucí

¹⁰⁵ VÚA–VHA, fond 1.čs. samostatná brigáda v SSSR, SSSR – V. Operační rozkazy č. 117, s. 79. Bezpochyby se jedná o města Fryšták a Chropyně, která jsou zde z neznámých příčin takto zkomolena.

¹⁰⁶ KOPECKÝ, Milan – SEHNÁLEK, Petr: *Poslední výstřely*. Praha 2017, s. 88-89.

k náložím. V ranních hodinách 6. května 1945 zazněla jen malá exploze a most byl téměř nepoškozen. Tento odvážný čin provedl velitel TVCO, por. Jan Rolek, František Stavěníček a Miroslav Neumann.¹⁰⁷

Z předchozího odstavce tedy následně vyplývá, že se Němci rozhodli město opustit ještě před příchodem Rudé armády. Holešov byl osvobozen 6. května 1945. Jako první do města vkročila průzkumná rota 1. československé samostatné brigády v SSSR. Podle městské kroniky to bylo již v 9:45, v díle Kopeckého a Sehnálka je zmíněno, že v zápisech brigády se jednalo až o čas 11:45, Gardavský uvádí čas 9:00. Každopádně byl Holešov osvobozen v dopoledních hodinách, a to zcela bez boje jednotkami 1. čs. samostatné brigády v SSSR spadající pod velení 1. čs. armádního sboru v SSSR generála Karla Klapálka.¹⁰⁸

Po 1. čs. samostatné brigádě se v odpoledních hodinách dostavily také jednotky 3. čs. samostatné brigády v SSSR. Jednotky Rudé armády městem poprvé pochodovaly až po těchto dvou československých brigádách.¹⁰⁹

Následující část je citována přímo z kroniky, aby si čtenář mohl udělat představu, jak jsou tyto květnové zápisky v kronice zaznamenány.

„Rudá armáda spěchá na pomoc. V Holešově zatím Němci ustupují směrem na sever. V 9:45 je čekání u konce. První oddíly osvobozené armády vstoupily do Holešova. Kolem pancéřovaných aut je veliký shluk lidí. Jsou to Čechoslováci z Volyněska a Polska. Všichni spěchají ven, aby je uvítali. Vojáci dostávají cigarety, maso i likéry a nestačí odpovídat na dotazy. Zanedlouho přijíždějí kolony od Fryštáku. Německé orientační tabule a vývěsky jsou rozbity. Domy jsou zdobeny československými vlajkami. Na radnici je přítomen i generál Klapálek. Radost a nadšení. To překazilo až odstřelování města německými bateriemi

¹⁰⁷ NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých snů*. Holešov 1998, s. 56-57.

¹⁰⁸ KOPECKÝ, Milan – SEHNÁLEK, Petr: *Poslední výstřely*. Praha 2017, s. 90-91.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 94.

z okolních kopců, které trvalo celé nedělní odpoledne. V obci Rymice u Holešova došlo k masakru patnácti příslušníků čsl. vojska. 7. května došlo k opětování palby našich děl na německé pozice u Količina a Želkova, kde se Němci ještě drželi. 8. května přišla v odpoledních hodinách zpráva o kapitulaci německé armády. Tato událost byla oslavována promenádou brigády gen. Klapálka. Předseda Národního výboru dr. Plajner měl poté projev na náměstí, v němž vyjádřil radost z osvobození a poděkoval Rudé armádě, jejímu vůdci a prezidentu Benešovi za jejich odvahu. Po něm promluvil velitel partyzánů Mursin, který popsal činnost partyzánských jednotek, v nichž bojovalo mnoho našich příslušníků. Těsně před půlnocí dorazily do Holešova sovětské motorizované jednotky.“¹¹⁰

¹¹⁰ SOkA Kroměříž, fond B-a2, Kronika města Holešova 1943–1970, inv. č. 27a, s. 42-44.

Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit odbojovou činnost v okolí města Holešova a jeho následné osvobození v roce 1945. Pro přehlednost byla tedy práce rozdělena na dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka zabývající se odbojem v okolí zmíněného města je chronologicky strukturovaná v období Protektorátu Čechy a Morava od roku 1939 po rok 1945. Za pomoci archivních pramenů a literatury jsem se pokusil sjednotit dosavadní poznatky o odboji na Holešovsku. Po vyhlášení Protektorátu se jako jedna z prvních skupin do čela celostátního odboje dostala Obrana národa, která byla výlučně složena z členů bývalé československé armády a měla svoji buňku také v Holešově. Zde jsem pokusil nastínit význam této organizace a vyjmenovat nejznámější členy, kteří působili v Holešově jako byl podplukovník František Horák nebo nadporučík František Křišťůfek, který se například zapojil do činnosti první partyzánské skupiny na Moravě – Zeleného kádru.

Dále jsem se pokusil objasnit význam komunistického odboje na Holešovsku. Zde jsem se zaměřil na vůbec první odbojáře na Holešovsku, kteří v rámci ilegální KSČ působili. Konkrétně jsem přiblížil činnost několika osobností v tiskařské firmě, kterým se v tajnosti dařilo propagandisticky poškozovat okupační aparát od roku 1939 až do atentátu na Reinharda Heydricha v roce 1942. Po atentátu a následných represáliích K. H. Franka však byl komunistický odboj na Holešovsku rozbit. Tato událost byla ovšem významná pro následující kapitolu odboje a tím byla partyzánská činnost. Mnoho lidí prchalo před represáliemi do okolních lesů, kde se postupně stávaly z malých skupin beze zbraně organizace schopné způsobit nacistickému bezpečnostnímu aparátu v regionu velké potíže.

Takový příklad jsem se pokusil nastínit na partyzánské skupině Zelený kádr, která vznikla na podzim roku 1941. V kapitole jsem nastínil historii skupiny a zaměřil se na občany Holešova, kteří v ní působili. Zelený kádr byl v závěru roku 1942 zlikvidován a mnoho členů

a spolupracovníků bylo popraveno nebo uvězněno. Jeho význam spočíval v ukázce nového druhu boje proti nacistickým okupantům a připravil půdu pro nadcházející období partyzánského boje.

Po likvidaci téměř veškeré známé rezistence na Holešovsku v roce 1942, došlo v únoru 1943 k založení zpravodajské organizace TVCO. Zde jsem se pokusil blíže zmapovat historii a domácí odbojovou činnost této organizace a zaměřil se na několik důležitých momentů v její historii. Zejména se mi jednalo o prvopočátky organizace, její postupné rozšiřování a navazování nových kontaktů. Pokusil jsem se odpovědět na stanovené otázky ohledně navázání kontaktu s para skupinou Clay a partyzánskou skupinou Jana Žižky. Tento čin znamenal definitivní přechod k partyzánské činnosti a TVCO byla postupně zapojena pod velení zmíněné brigády. Pro organizaci tedy následovalo období přímého boje proti nacistickému aparátu. Partyzánské činnosti TVCO při štábu 1. čs. part. brigády jsem se již nadále nevěnoval zejména z důvodu značného rozsahu první výzkumné otázky a velmi obsáhlé činnosti brigády v posledním válečném roce.

Proto jsem se přesunul k otázce osvobození města, kterou jsem blíže specifikoval zapojením 1. československého armádního sboru v SSSR. Po stručném představení sboru a jeho historie od založení po rok 1945 jsem se dopracoval až k samotnému osvobození města. Za pomoci dostupných pramenů a literatury se mi dle mého mínění, podařilo odpovědět na vytyčené otázky, které byly v obou výzkumných otázkách stanoveny.

Tato práce může současně posloužit jako základ pro další dané problematiky. Zmínil jsem zde několik zcela neprobádaných okolností nebo osobností. Velmi málo informací je například sepsáno o odbojové činnosti pplk. Františka Horáka po roce 1939. Je tak zde stále určitý prostor rozšířit tuto práci o partyzánskou činnost skupiny TVCO v roce 1945 nebo se zaměřit na zmíněnou biografii vybraných lidí, kteří přispěli v holešovském regionu ke svobodě Československa.

Prameny a literatury

Archivní prameny

Státní okresní archiv Kroměříž

SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1848–1918.

SOkA Kroměříž, fond B-a2, Paměti města Holešova 1920–1943.

SOkA Kroměříž, fond B-a2, Kronika města Holešova 1943–1970.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv v Praze

VÚA–VHA, fond 1.čs. samostatná brigáda v SSSR, SSSR – V.

VÚA–VHA, fond Domáci odboj, DO.

VÚA–VHA, sbírka Osvědčení podle zákona 255/46 sb.

Literatura

BARTOŠ, Antonín – KUNC, Radimír: *Clay-Eva volá Londýn*. Praha 2021.

BENČÍK, Antonín: *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha 1961.

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha 1999.

DOLÁKOVÁ, Marie: *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. Brno 1980.

DUBOVSKÝ, Aleš: *Kroměříž ve stínu hákového kříže*. Kroměříž 1995.

FIALA, Jindřich – POSPÍŠIL, Jaroslav – ŠIKOLA, Čestmír – STRAKA, František – ZICHÁČKOVÁ, Bohuslava: *Clay-Eva*. Praha 2014.

FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Praha 2006.

GARDAVSKÝ, Vladimír: *Osvobození Kroměříže a Kroměřížska: Duben - květen 1945*. Kroměříž 2005.

GEBHART, Jan: *Partyzáni v Československu 1941-1945*. Praha 1984.

HAŠA, Stanislav a kol.: *Partyzánská obec Ratiboř*. Ratiboř 1980.

IVANOV, Miroslav: *Akce Tetřev*. Praha 1974.

KOPECKÝ, Milan; SEHNÁLEK, Petr: *1. československý armádní sbor v SSSR; Osvobozovací boje na Moravě 1945*. Praha 2015.

KOPECKÝ, Milan; SEHNÁLEK, Petr: *Poslední výstřely*. Praha 2017.

KOPEČNÝ, Petr: *Pod hnědým příkrovem. Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018.

KOŽNAR, Zbyněk: *Směr Praha: sborník příslušníků 1.čs. armádního sboru v SSSR. Účastníků Slovenského národního povstání a sovětských vojáků a partyzánů, kteří pomáhali osvobodovat Československo*. Praha 1955.

KRUTILKOVÁ, Hana: *Holešov v samostatném státě 1918–1938. Holešov: Město ve spirálách času*. Nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Brno 2018.

MAJOR, Pavel – KLUČINA, Petr: *Vojenské dějiny Československa 1939–1945*. 4. díl. Praha 1988.

MITÁČEK, Jiří; VYKOUPIĽ, Libor: *Morava v boji proti fašismu*. Brno 2008.

NEUMANN, Miroslav: *Ve stínu hákového kříže*. Holešov 2005.

NEUMANN, Miroslav: *Kronika žhavých dnů*. Holešov 1998.

PALÍR, Jaroslav: *Osvobození Kroměřížska Sovětskou armádou od dubna do května 1945*. Kroměříž 1980.

PAVLÍK, Richard: *Vsetínsko v boji za svobodu: k historii bojů na Valašsku v květnu 1945*. Vsetín 1946.

PÁLKA, Petr: *Konec války v Kroměříži 1945 a role Josefa Žourka z Rataj*. Kroměříž 2005.

PEJČOCH, Ivo – JAKL, Tomáš – MAREK, Jindřich: *70. výročí bitvy u Sokolova, 1. čs. armádní sbor v SSSR*. Praha 2013.

PŘIKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky, Srpen-listopad 1944*. Ostrava 1976.

PŘIKRYL, Josef: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985.

RICHTER, Karel: *Přes krvavé řeky, československý východní odboj bez cenzury a legend*. Praha 2003.

SIGMUND, Václav: *Odboj Kroměřížanů proti okupantům v letech 1939-1945*. Kroměříž 1975.

SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava: nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944-1945*. Praha 1991.

SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa: nacistická bezpečnostní policie v čes. zemích 1938-1945*. Praha 1986.

STRUHALA, Bohumil: *V nerovném boji: Činnost ilegální KSČ na Holešovsku*. Holešov 1965.

STRUHALA, Bohumil: *Nepokoření a nezlomení: Komunisté na Holešovsku v odboji po r. 1941*. Holešov 1965.

VOŽDA, Gustav: *KSČ v čele národně osvobozeneckého boje lidu na Přerovsku*. Přerov 1965

VOŽDA, Gustav: *Přerovské povstání 1. května 1945*. Přerov 1975.

Seznam zkratek

č.	číslo
čs.	československé
div.	divizní
gen.	generál
Gestapo	Geheime staatspolizei (tajná státní policie)
inv. č.	inventární číslo
Inž.	inženýr
kpt.	kapitán
KSČ	Komunistická strana československá
KV	Krajský výbor
npor.	nadporučík
ON	Obrana národa
OV	Okresní výbor
por.	poručík
plk.	plukovník
pplk.	podplukovník
Schupo	Schutzpolizei (pořádková policie)
s.	strana
škpt.	štábní kapitán
TVCO	Tajná vojenská a civilní organizace
ÚV	Ústřední výbor

Anotace

Jméno a příjmení:	Tomáš Pelikán
Katedra nebo fakulta	Katedra historie
Vedoucí práce:	PhDr. Milan Vyhlídal, Ph. D
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Osvobození Holešova v roce 1945 a odbojová činnost v jeho okolí
Název v angličtině:	Liberation of Holešov in 1945 and activities of the resistance in the surroundings
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá osvobozením města Holešov v roce 1945 a odbojovou činností v letech 1939–1945. Zaměřuje se na konkrétní činnost domácí rezistenci a samotné osvobozovací operace, které jsou blíže specifikované zapojením 1. čs. armádního sboru.
Klíčová slova:	Holešov, Protektorát Čechy a Morava, gestapo, nacistický aparát, nacismus, odboj, odbojová činnost, TVCO, osvobození, 1. čs. armádní sbor.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with liberation of the town of Holešov in 1945 and resistance activities in the years 1939–1945. It focuses on the specific activities of domestic resistance and liberation operations themselves, which are specified in more detail by the involment of the 1st Czechoslovak Army Corps.

Klíčová slova v angličtině:	Holešov, the Protectorate of Bohemia and Moravia, the Gestapo, the Nazi apparatus, Nazism, resistance, resistance activity, TVCO, liberation, 1st Czechoslovak Army Corps.
Rozsah práce:	54 s.
Jazyk práce:	český